

УДК 141

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

С. О. Радчич

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут», Київ, Україна
severinrad@ukr.net*

Дана стаття є філософським дослідженням проблеми сучасної інформаційної війни. Її основною метою є визначення сутності та основних рис інформаційної війни, яка характерна для сучасної України. У ній наводиться наукове обґрунтування поняття інформаційної війни, виділяються її основні механізми. Розглядається особливість застосування соціально-психологічного та технічного типу зброї в ході інформаційної війни. Висвітлюються основні філософські, соціологічні, політологічні та психологічні концепції, присвячені проблематиці інформації, інформаційного суспільства та безпосередньо інформаційної війни. Окремо підкреслюється важливість концепції «оборонної та наступальної інформаційної війни» Д. Денінг, концепції «ієрархії та мережі» Дж. Аркілі та теорії «привратників» К. Левіна. Доводиться, що особливої актуальності в якості об'єкту наукового дослідження феномен інформаційної війни набув наприкінці ХХ століття. Робиться наголос на тих теоріях та концепціях, які, на думку автора, є найбільш прийнятними для аналізу сучасної інформаційної війни. Пояснюються аспекти, в яких інші наукові теорії можна вважати частково застарілими. Аналізується, яким чином за допомогою розглянутих теорій та концепцій можна пояснити невдачі української держави в інформаційній війні з Російською федерацією. На основі висвітлених теорій та концепцій автор пропонує п'ять основних рис інформаційної війни: ефект «сніжного кому», миттєве розгортання, перманентність, наявність «точок відліку», наявність «точок опору». Підкреслюється особливість сучасної інформаційної війни між Україною та Росією, пропонується декілька ефективних механізмів, які б сприяли нормалізації ситуації в галузі інформаційної безпеки України.

Ключові слова: інформаційна війна, стратегія інформаційної війни, механізми ведення інформаційної війни, соціально-психологічна зброя, технічна зброя.

PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF THE CONTEMPORARY INFORMATION WAR PHENOMENON

S. Radchich

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institut», Kyiv, Ukraine
severinrad@ukr.net*

This scientific article aims to research a problem of contemporary informational war in the philosophical context. It directed to define the essence and the main features of the information war that is typical for modern Ukraine. The scientific basis for the concept of information, informational society and directly the informational war is provided. The peculiarity of application of social and psychological as well as technical types of weapon in the informational war is considered. Basic philosophical, sociological, psychological and political concepts, dedicated to the problems of information, informational society and informational war, are explained. The importance of D. Denning's «defensive and attacking informational war» concept, of J. Arquilla's «hierarchy and nets» concept, K. Lewin's «gatekeeper» theory is emphasized.

The phenomenon of informational war is proved to become a topical object of scientific research in the end of the 20th century.

The author focuses on the theories and concepts that, from the point of his view, are the most appropriate for analysis of modern informational war. The aspects, the other scientific theories could be considered in as partly outdated, are explained.

The failure of Ukrainian state in the informational war against The Russian Federation is analyzed by the concepts and theories that have been explained. Author offers five main features of informational war on the basis of considered scientific theories and concepts, i.e. the «snowball» effect, the

instant deployment, the permanence, the presence of the reference point and the presence of resistance. The specificity of modern informational war between Ukraine and The Russian Federation is accented. The several mechanisms to normalize the situation in the branch of Ukrainian informational security are offered.

Keywords: information war, the strategy of informational war, mechanisms of information war, social and psychological weapon, technical weapon.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Навіть побіжний аналіз поточних українських реалій дозволяє зробити висновок, що українські владні структури та суспільство переживають найскладніший етап свого розвитку за весь час новітньої незалежності.

Енергетична криза, біржовий обвал, залежність від Міжнародного валютного фонду та абсолютна хаотичність політичних процесів в усіх гілках влади виступають визначальними лініями становлення нового українського суспільства. Проте найголовнішим чинником, який визначає характер розвитку сучасної України, безумовно, можна назвати перебування держави у фактичному стані неоголошеної війни з Російською федерацією.

Абстрагуючись від аксіологічних вимірів даного феномену, ми можемо з легкістю побачити, що, демонструючи взірці індивідуального героїзму та самопожертви заради Батьківщини, українська армія у цілому ефективно протистоїть ворогу, який значно переважає за логістичними, технологічними та людськими ресурсами. Проте, тримаючи удар у безпосередньо військовій сфері, Україна, на жаль, зазнає нищівної поразки у сфері інформаційної війни, де інформаційна політика РНБО не в змозі протистояти «путінській пропаганді».

За такої ситуації очевидно, що для подальшого існування нашої держави необхідно ґрунтовно підійти до питання вивчення механізмів ведення інформаційної війни та можливості їхнього застосування у сучасних умовах. Без філософського, а, значить, всебічного дослідження феномену інформаційної війни побудувати ефективну державну інформаційну політику буде неможливо.

Таким чином, беззаперечно, що визначення методології дослідження феномену інформаційної війни є дуже актуальним на даний момент. Висвітлення сутності інформаційної війни, а також системний аналіз основних філософських, соціологічних, політичних теорій та концептів, пов'язаних з досліджуваним феноменом, дозволить не лише сформувати чітке розуміння даного явища, але й може стати першим кроком на шляху до створення науково обґрунтованої національної стратегії ведення інформаційної війни.

Основною метою даної статі є висвітлення сутності феномену інформаційної війни. Для реалізації даної цілі необхідно вирішити ряд наступних завдань: визначити дефініцію «інформаційна війна», розглянути основні концепції, що їх можна застосовувати при дослідженні даного феномену, виділити їхні переваги, проаналізувати їх на придатність до аналізу подій в сучасній Україні та, нарешті, обрати з-поміж них ті, які мають виявитися найбільш ефективними в ході україно-російської війни.

Феномен інформаційної війни є об'єктом міждисциплінарних досліджень. Проте, не зважаючи на те, що певні аспекти дослідження інформаційних війн можна спостерігати ще у працях Т. Гоббса (інформаційна війна як втілення війни «всіх проти всіх»), прийнято вважати, що даний феномен став актуальним об'єктом наукових досліджень лише у ХХ столітті.

У соціальній філософії найбільший внесок в розробку даної проблематики вносить Е. Тофлер, який аналізував феномен інформаційної війни з позицій настання «третьої хвилі» розвитку суспільства. Більш докладно досліджуваний феномен розкритий у працях представників соціальної психології К. Левіна та Г. Ласуела.

Велику роль в розкритті сутності інформації зіграли відомі соціологи та культурологи М. Баттін, Ю. Лотман, П. Сорокін, П. Друкер, М. Кастельс. Їхні концепції багато в чому стали основою для майбутніх різновекторних досліджень інформаційних війн.

Проте, безперечно, основні здобутки в сфері дослідження феномену інформаційної війни належать політологам, які поєднували написання наукових праць із практичною роботою в сфері державного управління: З. Бжезінському, Дж. Стейну, Дж. Аркілі, Д. Денінг.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Перед тим, як переходити до розгляду базових теорій та концепцій щодо феномену інформаційної війни, логічно розкрити сутність самої дефініції.

У найбільш загальному сенсі інформаційна війна – це сукупність організаційних механізмів та операцій з управління й використання інформації, спрямованих на отримання оперативної

переваги над ворогом. Ведення інформаційної війни передбачає застосування двох типів зброї: програмно-технічної та соціально-психологічної [6, 28].

Завдяки програмно-технічній зброї здійснюється атака на технічні засоби, відбуваються захоплення або виведення з ладу каналів трансляції інформації. Прикладами програмно-технічної зброї в інформаційній війні можуть слугувати комп'ютерні віруси, радіоелектронний вплив за допомогою електромагнітних та ультрачервоних випромінювань, хакерські атаки тощо. Парадоксально, але в інформаційній сфері, на відміну від сфери військової, технічна зброя є малоефективною. Вона може служити владі в ході придушення руйнівних децентрисованих рухів, коли абсолютний контроль над всіма каналами трансляції інформації дозволяє просто «вимкнути» опонентів з інформаційного простору. Проте коли ведеться серйозне протистояння двох відносно рівних супротивників, технічна зброя дозволяє лише на якийсь час внести розлад в роботу ворожих каналів інформації, але зупинити чи принаймні серйозно їх пошкодити майже нереально.

Набагато ефективнішою за технічну зброю в інформаційній війні є зброя соціально-психологічна, що впливає на масову свідомість. На думку дослідника О. В. Іванова (Росія), даний тип інформаційної зброї виступає «предметом досліджень психологів та соціологів та не піддається точному визначенню» [3, 76–82]. І дійсно, своєрідна специфіка соціально-психологічного впливу на масову свідомість в ході інформаційних війн робить його невизначеним та навіть у дечому таємничим явищем. Очевидним є лише одне – успішність застосування цього типу зброї вимагає від «інформаційного центру» не лише суто інструментальних навичок, але й глибоких наукових знань, які б дозволили підлаштовувати стратегії ведення інформаційної війни під архетипи, властиві кожній конкретній нації, особливості національного міфу, специфіку поточного психологічного стану людей тощо.

Звертаючись до теоретичних основ ведення інформаційної війни, слід зазначити, що першим, хто в науці звернувся до даного феномену, був Г. Ласуел (США). Будучи прихильником концепції біхевіоризму, він побудував свою концепцію масової комунікації за принципом «стимул – реакція», де кожне повідомлення однаково сприймається всіма членами аудиторії. Під враженням від кривавих подій Другої Світової дослідник запропонував метафору «чарівної кулі», яка, потрапляючи у мозок людини, «автоматично трансформує її ідеї, відчуття, знання та мотивацію» [7, 36]. Модель масової комунікації Ласуела, яку можна застосувати при аналізі феномену інформаційної війни, складається з п'яти блоків-відповідей: «хто?», «повідомляє про що?», «по якому каналу?», «кому?», «з яким ефектом?».

На наш погляд, дана модель є застарілою і не підходить до аналізу подій в сучасній Україні. За умов Другої Світової війни, дійсно, могло скластися враження, що людина абсолютна беззахисна перед пропагандистською машиною, коли фашистський, нацистський та комуністичний тоталітарні режими змушували суспільство повірити у відверто абсурдні факти. Тим не менш, в сучасних умовах у людей все-таки існує можливість чинити опір пропаганді, і без врахування цієї можливості будь-яка стратегія ведення інформаційної війни буде неефективною.

Ведучи розмову про філософське осягнення феномену «інформаційна війна», звичайно, ми знову звертаємося до Е. Тофлера (США). На думку американського філософа, людство переходить до нової технологічної революції – надіндустріальної, яка знаменує собою виключне значення інформації в суспільстві. У своїй праці «Метаморфози влади» вчений навіть назвав одну з глав «Інформаційні війни», де докладно описав, яке місце займає інформація в «надіндустріальному світі». Проте для нашої роботи його концепцію навряд чи можна назвати надзвичайно корисною. Е. Тофлер зосередив свою увагу на інформаційних війнах в економіці, яка має із часом набути ознак «суперсимволічної». Тим не менш, одне з його тверджень можна назвати «першим правилом інформаційної війни»: «Питання не в тому, чи буде колись існувати одна гігантська монополія контролю за всією інформацією (це здається малоймовірним), а в тому, хто буде контролювати безкінечні перетворення» [10, 162].

Питання інформаційної революції досліджував у своїх працях П. Друкер (США). Він дійшов до дещо парадоксальних висновків – на його думку, інформаційна революція не призвела до якихось революційних змін, а лише «трансформувала ті процеси, які існували завжди» [2, 16]. Більш високо оцінює результати інформаційної революції М. Кастельс (США). Американський соціолог вважає, що інформаційна революція є шляхом до формування інформаційного суспільства – тобто «суспільства, в якому конкурентоздатність можлива на основі корпорації, взаємодії високо автономних одиниць» [5, 153]. На пострадянському просторі найвідомішим дослідником, який аналізував проблематику інформаційного суспільства, став В. Іноземцев. На думку російського вченого, «ключем до розуміння інформаційного суспільства є його розгляд в межах постіндустріальної теорії» [4, 29].

Цікавою та корисною в контексті аналізу феномену інформаційної війни може виявитися також «теорія засобу» Маршалла Маклуена (Канада). Дослідник присвятив багато часу аналізу засобів масової комунікації, висвітлюючи їхній вплив на людське життя. На думку Маклуена, поява кожного нового засобу масової комунікації вносила якісні зміни як в людське життя, так і в людський світогляд. Так, наприклад, поява друку змінила пропорції в наших відносинах на користь зору, зробивши їх більш логічними, лінійними, послідовними. Подібним чином він аналізує кожен з каналів трансляції інформації: радіо, телефон, телебачення. Маклуен наводить своє бачення розвитку цивілізації, пропонуючи три основні етапи: дописемну культуру, писемну культуру та сучасний етап. За умов дописемної культури спостерігалось панування усних форм комунікації, а сприйняття та розуміння оточуючого світу були здебільшого общинними. Писемна культура була епохою індивідуалізму, націоналізму та промислових революцій, а завершилася вона так званою «революцією Гутенберга», що стала поворотним моментом розвитку світової цивілізації. Нарешті, сучасному етапові розвитку властиві поняття «електронного суспільства», «глобального села», а «за допомогою електронних засобів комунікації задається багатовимірне сприйняття світу за типом сприйняття акустичного простору» [9, 187].

На наш погляд, «теорія засобу» Маршалла Маклуена є надзвичайно корисною при аналізі феномену інформаційної війни одночасно і в теоретичному, і в практичному вимірах: вона дає нам можливість пов'язати та узгодити засоби масової комунікації із суспільним світоглядом, а також пропонує своєрідний інструментарій для стратегічного та тактичного планування щодо трансформації суспільної думки. Так, наприклад, для більш ефективного впливу на масову свідомість за допомогою телебачення можна застосовувати чергування крупного та дальнього плану, зміну куту зйомки, довгофокусний об'єктив тощо.

Важливий аспект, який не можна опускати при дослідженні феномену інформаційної війни, розкрив у своїх роботах німецький психолог Курт Левін (Німеччина, США). На його думку, істотне місце в системі масової комунікації займає так званий «привратник» (gatekeeper), який фільтрує інформацію та виступає перехідною ланкою між вихідним каналом інформації та суспільством, що цю інформацію споживає. Прикладом такого «привратника» можна назвати редактора друкованого видання. Фільтруючи чисельні повідомлення та обираючи з них декілька, які підуть у друку, редактор «приймає рішення, орієнтуючись на свої ціннісні установки» [8, 72].

Безперечно, концепція Курта Левіна має надзвичайно важливе значення при аналізі феномену інформаційної війни та формуванні державної інформаційної політики. Найважливішим висновком, що його можна зробити, екстраполюючи концепцію Левіна на площину інформаційної війни, можна назвати твердження про те, що фільтри, які знаходяться «на виході», мають працювати в унісон з фільтрами, що використовують «привратники».

Якщо говорити про сучасних дослідників, то, певно, варто зазначити, що сучасні спеціалісти з питань інформаційної війни – це люди, які поєднують наукову діяльність із практичними діями з вироблення стратегії ведення інформаційних війн. Відтак, слід звернути увагу на таких особистостей, як Дж. Аркіла, Я. Бремер, Дж. Стейн, Р. Шафранські, Д. Денінг.

Випереджаючи можливі питання стосовно того, чому в контексті нашого дослідження опинилися лише західні дослідники, слід зазначити, що Сполучені Штати Америки – це єдина держава, яка довела, що вміє ефективно вести інформаційну війну. Незважаючи на те, що Росія перемагає Україну в інформаційній війні, її дії, на наш погляд, неодмінно призведуть у найближчі п'ять-сім років до розпаду Російської федерації, послаблення Європи та утворення біполярного світу, де зони впливу будуть поділені між США та Китаєм, тоді як роль інших держав, навіть європейських, буде мінімізована. Дана теза прекрасно викладена у короткому вислові одного з найвідоміших «політичних шахістів» З.Бжезинського: «Росія може бути або союзником Заходу, або васалом Китаю» [1, 19].

Тому, не дивлячись на локальні успіхи Росії в російсько-українській війні як у військовому, так в інформаційному вимірах, остаточні результати цих подій виявляться критичними для Росії. Відтак, приклад Росії та російських спеціалістів навряд чи можна назвати корисним, і аналізувати його немає особливого сенсу.

Повертаючись до розгляду концепцій американських дослідників, слід зазначити, що Дж. Стейн (США) у своїй статті дав наступне визначення інформаційній війні: «інформаційна війна – це досягнення національних цілей за допомогою інформації» [14, 12]. Метою інформаційної війни він назвав контроль над людським розумом, особливо над розумом тих людей, які приймають важливі рішення. Інформаційна війна, на його погляд, у своїй базі стосується ідей та епістемології, оскільки вона займається сферою того, як люди мислять та приймають рішення.

Аналогічними проблемами займався Р. Шафранські (США), він назвав об'єктом інформаційної війни примус опонента щодо його підкорення своїй волі. Він підходить до наступного висновку: «Знання цінностей супротивника та використання його репрезентативної системи до-

зволяє нам співвідносити цінності, спілкуватися з мозками супротивників вербальною та невербальною мовою ворога» [15, 2].

Дещо інше спрямування досліджень властиве Д.Денінг (США), яка намагалася аналізувати передусім технічну складову інформаційної війни. На її думку, інформаційна війна спрямована перш за все на технічні ресурси. Дуже цікавим та своєрідним елементом концепції Д.Денінг є те, що вона вивела свою типологію інформаційних війн, поділивши їх на наступальні та оборонні. Зрозуміло, що кожній з цих війн притаманні свої методи ведення, технології, механізми тощо. Для наступальної інформаційної війни характерна наявність декількох «шляхів наступу», а для оборонної – ряду фільтрів, що розташовуються на цих самих «шляхах наступу» [13, 54].

Звертаючись до постатей спеціалістів в сфері інформаційної війни, які є найвідомішими у наш час, безперечно, необхідно зробити особливий наголос на прізвищі Дж. Аркілі (США). Автор сучасної американської інформаційної стратегії, він на даний момент очолює Центр інформаційних операцій в системі військово-морських сил США. Напевне, саме Дж. Аркілу можна назвати тим дослідником, який найповніше висвітлив практичні механізми ведення інформаційної війни та багато в чому своїми власними зусиллями визначив її хід наприкінці XX – на початку XXI століття.

До основних наукових здобутків Дж. Аркілі слід віднести виведення закономірностей протистояння мереж та ієрархій, виведення процесного та структурного типів інформації, виокремлення трьох видів інформаційного простору: кіберпростору, інфосфери та ноосфери [12, 13]. Але, на наш погляд, найбільш цінним в концепції Дж. Аркілі є те, що дана концепція пройшла випробування часом і довела свою ефективність. Так, ще десять років назад дослідник говорив про неодмінність початку кібервійн, а також про необхідність так званого випереджаючого удару Америки щодо Росії, яка незабаром буде вчиняти акти військової агресії по відношенню до сусідів. І якщо тоді більшість відгуків на такі висновки Дж. Аркілі по відношенню до Росії були у більшості своїй негативними, то зараз військова інтервенція Російської Федерації в Грузію та Україну підтверджує слова дослідника.

На наш погляд, якщо говорити про сучасні події в Україні, то найбільш корисним виступає дослідження Дж. Аркілі про особливості взаємодій ієрархій та мереж. Російська федерація – це яскравий приклад жорсткої ієрархії, тоді як НАТО являють собою мережеву систему. Таким чином, інформаційна війна між Росією та НАТО відбувається за заздалегідь вже відомим сценарієм. Відповідно до концепції Дж. Аркілі, Росія приречена на поразку, адже ієрархія не в змозі чинити опір мережі в інформаційній війні.

У свою чергу, інформаційна війна Російської федерації з Україною – це звичайний приклад протистояння двох ієрархій. Ці дві держави користуються переважно однаковими методами ведення інформаційної війни, і єдина причина того, що наша країна в цій війні програє, – це те, що наша ієрархія слабша за російську.

Проаналізувавши ряд концепцій щодо ведення інформаційної війни, можна звернутися до виведення основних рис досліджуваного феномену.

Перше, що робить пересічна людина при аналізі інформаційної війни, – це, звичайно, погоджується із відомим висловом Роберта Шеклі: «В інформаційній війні завжди програє той, хто говорить правду. Тому що він обмежений правдою, тоді як брехун може говорити все що завгодно» [11, 1]. Безперечно, даний вислів є занадто узагальненим, а, відтак, багато в чому утопічним, адже в інформаційній війні ніхто і ніколи ще не говорив правди. Проте у ньому міститься все-таки одна дуже важлива закономірність ведення інформаційної війни, яка довела свою дієвість на прикладі україно-російського протистояння: ефективна інформаційна війна має бути обмеженою лише інформаційною політикою держави.

Важливість цієї тези, як вже зазначалося раніше, досить легко прослідкувати на прикладі останніх подій в Україні. Інформаційна політика України у цілому не обмежена нічим. Відсутність єдиного чіткого центру прийняття рішень у даній сфері, своєрідність міжкланових протистоянь та специфіка журналістської етики призводить до того, що кожний канал масової культури транслює своє бачення подій, що відбуваються в Україні. І процес складання цих картин в одну, єдину картину, що стане важливою складовою світогляду багатьох українців, за такої ситуації, є досить важким. Одні «привратники» обмежують себе волею олігарха, який їх фінансує, інші – виробленою РНБО програмою, яка майже ніким не виконується, деякі намагаються висвітлювати події, користуючись при цьому поняттями правди та істини. Таким чином, ми бачимо, що, незважаючи на чисельні обмеження «на місцях», ведення інформаційної війни в Україні у цілому не обмежується нічим.

У цей же час в Росії існує єдина вертикаль влади, і всі представники влади та великого бізнесу розуміють, що її руйнування запустить механізм самознищення кожного з них. За такої си-

туації ведення інформаційної політики в Росії обмежується державною інформаційною політикою, стратегії якої були заздалегідь вироблені та підготовлені.

Як висновок, на наш погляд, можна припустити, що перемога Росії над Україною в інформаційній війні обумовлена перш за все тим, що застосування соціально-психологічної зброї з боку України не обмежене єдиною програмою, тоді як з боку Росії воно обмежене системною та ієрархічною державною інформаційною політикою.

Висвітлюючи сутність інформаційної війни, на наш погляд, слід зупинитися на п'яти її основних рисах. Ефект «сніжного кому», на наш погляд, відображає так звані «побочні ефекти», які супроводжують будь-яку інформаційну війну. Завдання інформаційної політики держави в ході інформаційної війни – це створення єдиної неподільної «картини світу» у людській свідомості. За такої умови часто виходить, що ціннісні установки конкретної людини, яка знаходиться у «центрі прийняття рішень», вплітаються у загальну програму ведення інформаційної війни.

Яскравим прикладом цієї тези можна назвати термінологію, що застосовувалася Радянським Союзом під час Другої Світової війни. Внаслідок політичної безграмотності та звичайного людського невігластва з'явилося активно вживане поняття «фашистська Німеччина». Незважаючи на те, що даний термін є відверто абсурдним, і між фашистським режимом, який був в Італії за часів Беніто Мусоліні, та нацистським режимом, який був в Німеччині за часів Адольфа Гітлера, існує значна кількість суттєвих відмінностей, даний термін став невід'ємним елементом свідомості пересічних людей на пострадянському просторі. За принципом «сніжного кому» він настільки регулярно повторювався каналами масової комунікації, що в наш час заперечення історичної грамотності даного терміну часто сприймається як відверта симпатія до Адольфа Гітлера.

Друга риса інформаційної війни, миттєве розгортання, полягає в тому, що будь-яка сильна держава в сучасному світі завжди готова до того, щоб перевести її в активний стан.

Яскравий приклад такого миттєвого розгортання можна, знову ж-таки, знайти при аналізі подій Другої Світової війни. Відчуваючи велику симпатію один до одного, Адольф Гітлер та Йосип Сталін тривалий час використовували один одного для спільного вирішення своїх проблем. Проте у певний час двом кривавим тоталітарним режимам стало тісно, і буквально за декілька днів інформаційна війна була розгорнута настільки миттєво і ефективно, що в громадян СРСР не виникло ніякого здивування стосовно того, що буквально вчора армія СРСР та Німеччини проводили спільний військовий парад у Польщі, а вже сьогодні «за світло і мир ми боремось, вони – за царство п'їтьми».

Третя ознака, перманентність, властива інформаційним війнам на сучасному етапі розвитку. Дійсно, якщо проаналізувати інформаційну політику Російської федерації по відношенню до України, США по відношенню до «Аль-Каїди», Муамара Кадафі та Ірану, то можна зробити висновок, що сильні держави ведуть інформаційну війну постійно, готуючи підґрунтя для можливої військової агресії.

Четверта риса, наявність «точки відліку» – це дуже важливий елемент інформаційної війни, який знаменує собою перехід інформаційної війни з латентного до активного стану.

Якщо прискіпливо подивитися на будь-яку інформаційну війну, то завжди можна побачити якусь конкретну подію, яка є своєрідним «спусковим гачком» для інформаційної війни. Це або наступ Німеччини на СРСР з міфічним «без оголошення війни», або знаменитий теракт 11 вересня 2001 року в Америці, або загибель представників Одеського Антимайдану в Україні.

За такої ситуації стає очевидним: одне з найголовніших завдань, яке ставить перед собою Російська федерація – це не давати шансу українцям створити жодної «точки відліку», яку б можна було застосувати в інформаційній війні. Анексія Криму відбулася поступово, і важко назвати якусь конкретну дату, коли вона розпочалася – просто в Криму поступово почали з'являтися «зелені чоловічки». Аналогічно з подіями на Донбасі – і на першому етапі АТО, коли росіяни захоплювали адміністративні будівлі та перетворювали Слов'янськ на центр сепаратизму, і на другому етапі АТО, коли російська армія відкрито увійшла на територію України, наступаючи на Новоазовськ, Іловайськ та Дебальцево, якоїсь однієї конкретної дати не було. На наш погляд, це не випадково, і російське командування поставило перед своїми військами завдання зробити процес військового вторгнення в Україну максимально поступовим та непомітним.

Нарешті, остання риса інформаційної війни, постійна підпитка, визначається так званими «точками опору». Перебуваючи у стані відкритої інформаційної війни, коли антагонізм досягає апогею, держава повинна постійно підтримувати певний настрій у суспільстві. За допомогою «точок опору» можна поступово підводити суспільство до прийняття конкретних рішень або здійснення конкретних дій. Проте дуже важливо правильно оцінити настрій у суспільстві для того, щоб, образно кажучи, поліна, які вона підкидає у багаття, не стали причиною її власної загибелі. Так, зокрема, багато дослідників вказують на те, що Путінська стратегія ведення інформаційної війни може стати причиною руйнування тоталітарного режиму в сучасній Росії. Довівши

до критичної маси обурення росіян подіями в Україні, він може просто не впоратися з натовпом «ура-патріотів», які змушуватимуть його активніше підтримувати «ДНР» та «ЛНР».

ВИСНОВКИ

Таким чином, підбиваючи підсумки роботи, хотілося б ще раз зосередитися на ключових моментах дослідження. Інформаційна війна – це комунікативна технологія зі впливу на масову свідомість. Ведення інформаційної війни передбачає застосування двох типів зброї: програмно-технічної, яка являє собою виведення з ладу ворожих засобів масової комунікації, та соціально-психологічної, сутність якої полягає в цілеспрямованому впливі на громадську думку. До основних рис інформаційної війни можна віднести миттєве розгортання, перманентність, постійну підпитку, наявність «точки відліку» та ефект «сніжного кому».

Аналізуючи розглянуті концепції інформаційної війни на рахунок придатності для застосування в умовах сучасної України, слід зробити особливий наголос на прізвищах М. Маклуена, К. Левіна, Д. Денінг та Дж. Аркілі. Теорія Маклуена дозволяє аналізувати особливості роботи окремих засобів масової комунікації в ході інформаційної війни, концепція Курта Левіна дає нам можливість пов'язати невдачі України в інформаційній війні з Російською федерацією із невідповідністю між налаштуванням «фільтрів» «привратників» із «фільтрами» в РНБО. Теорія Д. Денінг пропонує нам новий погляд на інформаційну війну в сучасному світі як на війну «наступальних» та «оборонних» стратегій. Нарешті, концепція Дж. Аркілі є найбільш комплексною та корисною з практичної точки зору: закони взаємодії ієрархій та мереж, два типи інформації та «випереджаючі» удари є трьома дуже ключовими факторами, без розуміння яких ведення інформаційної війни є неможливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бжезинський З. План игры : геостратег. структура ведения борьбы между США и СССР / З. Бжезинський. – М. : Прогресс, 1986. – 348 с.
2. Друкер П. За фасадом информационной революции [Электронный ресурс] / П. Друкер // The Atlantic Monthly – ноябрь, 1994. – Центр гуманитарных технологий. – 2006.12.10. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4975>
3. Иванов О. В. Информационная составляющая современных войн / О. В. Иванов // Социология современных войн : Материалы научного семинара / Под ред. П. А. Цыганкова, И. П. Рязанцева. – М. : Альфа-М, 2004. – Вып. 1. – С. 76–82.
4. Иноземцев В. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы / В. Иноземцев. – М. : Логос, 2000. – 304 с.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
6. Кочетков В. В. Социология межкультурных различий / В. В. Кочетков. – М. : Социум, 2000. – 258 с.
7. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего = The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man / М. Маклюэн. – М. : Академический проект, 2005. – 496 с.
8. Лассвелл Г. Язык власти / Г. Лассвелл // Политическая лингвистика. – 2006. – Вып. 20. – 478 с.
9. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / К. Левин. – СПб. : Речь, 2000. – 290 с.
10. Тоффлер Э. Метаморфозы власти = Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century, 1990. – М. : АСТ, 2004. – 672 с.
11. Шеклі Р. Цитати та афоризми [Електронний ресурс] / Р. Шеклі. – Режим доступу : www.inpearls.ru/author/7182
12. Jonathan, B. Stein (1984) From H-bomb to star wars : the politics of strategic decision making. N-Y. : Lexington Books.
13. Safrancki, R. (1995) Theory of Information Warfare. W. : Published Airpower Journal.
14. Denning, D. E. (1999). Information warfare and security. New York : ACM Press.
15. David F. Ronfekdt, John Arquilla, Graham E. Fuller, Melissa Fuller. (1998) The Zapatista «Social Netwar» in Mexico. Access mode : www.rand.org/publications/MR/MR994/.

REFERENCES

1. Bzhezins'kij, Z. (1986) Plan igry : geostrateg. struktura vedenija bor'by mezhdru SShA i SSSR. Moskva : Progress.
2. Druker, P. Za fasadom informacionnoj revoljucii. The Atlantic Monthly, nojabr', 1994. Centr gumanitarnyh tehnologij. 2006.12.10. Access mode : <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/4975>
3. Ivanov, O. V. (2004) Informacionnaja sostavljajushhaja sovremennyh vojn. Sociologija sovremennyh vojn : Materialy nauchnogo seminar (Pod redakciej P. A. Cygankova, I. P. Rjazanceva). Moskva : Al'fa-M, 1, 76–82.
4. Inozemcev, V. (2000) Sovremennoe postindustrial'noe obshhestvo : priroda, protivorechija, perspektivy. Moskva : Logos.
5. Kastel's, M. (2000) Informacionnaja jepoha : jekonomika, obshhestvo i kul'tura. Moskva : GU VShJe.
6. Kochetkov, V. V. (2000) Sociologija mezhkul'turnyh razlichij. Moskva : Sotium.
7. Lassvell, G. (2006) Jazyk vlasti. Politicheskaja lingvistika, 20, 478.
8. Levin, K. (2000) Razreshenie social'nyh konfliktov. Sankt-Peterburg : Rech'.
9. Makljuven, M. (2005) Galaktika Gutenberga. Stanovlenie cheloveka pečatajushhego = The Gutenberg Galaxy : The Making of Typographic Man. Moskva : Akademicheskij proekt.
10. Toffler, Je. (2004) Metamorfozy vlasti = Powershift : Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century 1990, Moskva : AST.
11. Shekli, R. Cytaty ta aforyzmy [Jelektronnyj resurs]. Access mode : www.inpearls.ru/author/7182
12. Jonathan, B. Stein (1984) From H-bomb to star wars : the politics of strategic decision making. N-Y. : Lexington Books.
13. Safrancki, R. (1995) Theory of Information Warfare. W. : Published Airpower Journal.
14. Denning, D. E. (1999). Information warfare and security. New York : ACM Press.
15. David F. Ronfekdt, John Arquilla, Graham E. Fuller, Melissa Fuller. (1998) The Zapatista «Social Netwar» in Mexico. Access mode : www.rand.org/publications/MR/MR994/.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2014 р.